

HET BULLETIN

□ EEN UITGAVE VAN DE STICHTING WERKGROEP HERKENNING 15e jrg. No. 1 □

Landelijk Weekend 15 en 16 april 2000

*Forumdiscussie over toekomst van Herkenning !!!
Zondagochtend 16 april*

Met het jaar 2000 breekt ook voor Herkenning een nieuwe fase aan. De afgelopen vijf jaar hebben vrijwilligers en bestuur - mede door de subsidie van de overheid - kunnen bouwen aan een organisatie die aan veel 'kinderen van de oorlog' een eerste veilige plek bood om het eigen verhaal kwijt te kunnen en onder ogen te zien. Er werden op bestuursniveau welbewust contacten gelegd met zusterorganisaties, met als voornaamste resultaat de mogelijkheid voor lotgenoten tot volwaardige deelname in het zgn. **NOG-gebeuren** (landelijke manifestaties van leden van de Na Oorlogse Generatie) en een gedegen integratieplan - op - termijn voor ICODO (Informatie, Coördinatie- en Documentatiecentrum voor Oorlogsgetroffenen) en Herkenning.

De situatie geeft op dit moment verschillende tendensen te zien:

- * Herkenning heeft opnieuw voor vier jaar subsidie van de overheid toegezegd gekregen;
- * ICODO is in fusiegesprek met het Centrum 40-45 en Pharos (opvang van door oorlog getraumatiseerde vluchtelingen); het in 1999 opgestelde integratieplan voor Herkenning en ICODO kan door verlenging van de subsidieperiode rustig op zijn merites bekeken worden;
- * de algehele teneur in politiek en samenleving lijkt te gaan in de richting van 'afbouwen' van hulpverlening aan de 'directe' slachtoffers van de oorlog;
- * tegelijkertijd valt een kentering te bespeuren in de zin van: meer nuancering in de geschiedschrijving, meer open bespreekbaarheid van moeilijke thema's etc;
- * de afgelopen vijf jaar zijn waardevolle contacten met zusterorganisaties gelegd die de hoop rechtvaardigen dat wij de komende tijd van lotgenoten ook bondgenoten kunnen worden.

*De situatie van Herkenning zelf wordt eveneens gekenmerkt door een aantal spanningen. Af en toe steekt een soort *verlamende tegenstelling* de kop op, die maar twee keuzes laat. Volgens de ene visie moet Herkenning vooral inzetten op de lijn van het bieden van veiligheid en ruimte voor individuele 'therapeutisch' gerichte hulp. Volgens een andere opvatting moet Herkenning er meer en nadrukkelijker voor kiezen maat-*

(Vervolg op pagina 2)

Schrijfworkshops van Tanja Harpe

Dit *Landelijk Weekend* wordt als een van de onderdelen aan de deelnemers een schrijfsessie (workshop) aangeboden met Tanja Harpe uit Zeist. Najaar 1998 waren haar schrijfworkshops een van de populairste workshops op de *landelijke dag voor de Naoorlogse Generaties*, in Amersfoort. Tanja kreeg toen zeer veel positieve reacties op haar 'creatieve schrijftherapie'.

Op blz. 4 kunt u een interview lezen met Tanja dat gemaakt is door Netty Krook, een nieuwe vrijwilligster die de redactie van het Bulletin onlangs is komen versterken.

INHOUD

Landelijk Weekend.....	1/2
Emancipatie.....	3
8 Mei Manifestatie	3
Interview met Tanja Harpe ..	4
Utrechtse berichten.....	5
Hoop voor Kinderen	6
Driedaagse cursus OPOG	6
In Memoriam	
Hans Donkersloot.....	7
Stichting Vrienden	8
DERDE GENERATIE	
Wendela Weidema.....	9/10
Bertie van der Kooij	11
In Tirol.....	12/13
In Memoriam Rex Rutgers..	14
Oproepen Leo van Leeuwen	15
Aanmeldingsformulier	
Landelijk Weekend.....	16
Colofon	16

**De Toekomst
van
Herkenning**

St. Werkgroep Herkenning

Visschersplein 160 J-10
3511 LX Utrecht
Tel: **030 2304757**
Fax: **030 2304372**
E-mail **herkenning@xs4all.nl**

Het kantoor van de werkgroep is bereikbaar op werkdagen van 10.30 uur tot 17.00 uur. Bezoek bij voorkeur op afspraak.

De Landelijke Telefoon:

030 6701979

Bestuur:

Marcel Kemp (voorzitter)
Coen Blom (vice voorz)
Frida Keerseemaker (penn.mr)
Jacqueline Bonekamp
Wil Bernards

Regio Coördinatoren

Roelie Ansingh Friesland
0512 303174
Jurrien Oortwijn Groningen
050 3110955
Pieter Kempers Drenthe
0591 549407
Arjen en Mieke de Groot
Salland en Twente 0547 382740
Ybel van Meines Gelderland
0316 524072
Jacqueline Bonekamp Utrecht
0343 520371 (na 19 uur)
Rian van Ineveld Amsterdam
e.o 020 6991619
Dirk Mostert Zuid-Holland
010 2622190
Nel Baltissen Brabant
073 6424461
Trees Janse Limburg
0475 321350

Coördinatoren (Landelijk)

Dirk Bruggeman Ouderen
070 3450700
Joke Snijders **Partners**
033 5700761 na 8 uur

(Vervolg van pagina 1)
schappelijk stelling te nemen.

De meeste lotgenoten leggen via gespreksgroepen van Herkenning enige tijd een individuele route af met een min of meer therapeutisch effect: zij leren meer of anders dan voordien in hun persoonlijk leven met een belast stuk uit hun verleden om te gaan. Als deze route is afgelegd, wordt voor velen echter ook de relatie met Herkenning beëindigd. Er zijn er die binnen de organisatie als geheel wel een eigen taak zien of oppakken, waardoor zij met de thematiek van lotgenoten bezig blijven en op die manier samen verder 'groeien'. Tenslotte zijn er lotgenoten die het van belang vinden om hun individuele ervaringen en wat daarover geleerd is in het verwerkingsproces, breder in te zetten door zich in de samenleving meer te profileren en zich bv. in voorkomende gevallen in het maatschappelijk debat over (de gevolgen van) de oorlog te mengen.

Het bestuur wil de gelegenheid van het Weekend aangrijpen om met de deelnemers in gesprek te gaan over 'de toekomst' van Herkenning, over de eigen verwachtingen van de organisatie en over de bereidheid nieuwe initiatieven te ontwikkelen die ook in een breder kader van belang kunnen zijn.

**De Toekomst
van
Herkenning**

Te denken valt aan de volgende gespreksvragen:

- 1. wat verwacht je van Herkenning en wat mag/kan Herkenning van jou verwachten?*
- 2. vormt de tegenstelling therapeutisch/individueel – maatschappelijk/publiek wel een echt dilemma, of horen deze twee lijnen eigenlijk bij elkaar in die zin dat zij elkaar vooronderstellen en nodig hebben?*
- 3. kun je je vinden in de keuze die het Bestuur heeft gemaakt om meer aandacht te gaan besteden aan het innemen van onze eigen plaats in de samenleving (integratie na emancipatie)?*
- 4. is er een rol weggelegd voor de ervaringsdeskundigheid binnen de organisaties van 'kinderen van de oorlog' voor vragen rond 'herdenken in Nederland' en de verwerking van (oorlog-) trauma's door kinderen?*

Het bestuur van Herkenning hoopt door deze discussie een duidelijker beeld te krijgen van wat nu, in het jaar 2000, de belangen en de prioriteiten van de lotgenoten zijn. Naast Marcel Kemp, die het forum zal leiden en inleiden, verwachten we **Joop Lamboo**, adjunct-directeur van het Icodu en **Dr. Martijn Lindt**, die als psycholoog als eerste in Nederland gepromoveerd is op de problematiek van kinderen van ouders die in de oorlog aan de kant van bezetter hebben gestaan. Maar bovenal hopen wij van u te vernemen waar het naar toe

(Vervolg op pagina 3)

(Vervolg van pagina 2)

moet en hoe we dat gaan doen ! Wij hopen dus op uw komst en deelname in het gesprek.

Hiernaast vindt u ter oriëntatie nog een stuk dat gemaakt is n.a.v. de plannen om te integreren in het Icodó.

Het Bestuur.

ACHT MEI BEWEGING

Op **Zaterdag 27 mei 2000** wordt in de Utrechtse Veemarkthallen de vijftiende manifestatie van de 'Acht Mei Beweging' gehouden. Deze dag zal in het teken staan van *'een levensreis voor alle generaties'*.

Er is een grote INFO-markt met kramen van allerlei maatschappelijke organisaties. Herkenning streeft ernaar aanwezig te zijn maar we zoeken nog vrijwilligers die de stand willen beheren.

Als u hier aan mee wil werken kan u bellen met het kantoor, of met Trees Janse Bruggeman tel 0475 321350

Voor het Ministerie van VWS, waarvan Herkenning de subsidie ontvangt, is er een evaluatie gemaakt van de activiteiten die de werkgroep met behulp van de steun kon ontplooiën. Hierin wordt natuurlijk ook op de toekomst ingegaan. De taal is wat formeel maar het is goede samenvatting van de situatie zoals het bestuur die nu inschat.

"Het streven naar emancipatie in brede zin"

In 1995 leefde binnen de werkgroep de hoop op overbodigheid van Herkenning tegen het jaar 2000, een hoop die evenwel bij de meesten van ons nog niet zo concreet voorstelbaar was. Daarvoor kwam 'de oorlog' nog steeds op een te voorspelbare manier aan de orde in de publieke aandacht en bleef daarmee pijnlijk voelbaar in het leven van veel van onze lotgenoten. Steeds meer historische feiten en omstandigheden hebben in-tussen een plaats gekregen in ons beeld van de jaren 1940-1945. Dit nuanceert het zwart-wit beeld van vroegere jaren zonder dat daarmee meteen oude vanzelfsprekendheden uit de maatschappelijke discussie zijn verdwenen. Het blijkt namelijk dat de stigmatiserende werking van het begrip 'fout' nog steeds een probleem is waar leden van de tweede of derde generatie de weerslag van ondervinden.

Herkenning signaleert een onmiskenbare tendens in het historisch besef van de oorlog welke leidt tot een meer realistisch beeld waarbij tevens ruimte komt voor het grijze gebied tussen zwart en wit. De aanvankelijk gepraktiseerde distantie tot alles wat zwart en fout was, is ruim vijftig jaar na de oorlog aan het afnemen. Dit blijkt onder meer uit de bereidheid de beweegredenen van hen die voor of tijdens de oorlog aan de kant van de bezetter stonden te onderzoeken. Het besef dringt door dat het cultiveren van een massieve veroordeling van het kwaad van het fascisme nog niet betekent, dat elementen van wat toen gebeurd is niet in andere vorm opnieuw de kop op (kunnen) steken. Vanuit deze optiek is het belangrijk zich serieus te verdiepen in de motieven van daders, collaborateurs, meelopers en toeschouwers. Daarbij is het telkens nodig vooraf duidelijk te maken dat de gerechtvaardigde poging te begrijpen wat mensen bezielde zeker niet betekent begrip vragen (in de zin van vergoelijken of vergeven) voor wat diezelfde mensen gedaan of nagelaten hebben.

Het op deze wijze langzaam aan contouren winnende beeld van de foute oorlogsgeneratie is van groot belang voor de volgende generatie(s). Nu 'dat wat er gebeurd is' niet langer uitsluitend vanuit distantie en veroordeling aan de orde gesteld wordt, kan ook voor velen de eigen familiegeschiedenis meer toegankelijk worden. Overigens hebben 'taboe en stigma' bij kinderen van foute ouders zelf ook weer tot gevolg gehad dat de feiten soms in een vertroebeld daglicht zijn verinnerlijkt. Ook om die reden is voor hen de ontmoeting en dialoog met 'de anderen', 'de maatschappij', van levensbelang.

Tanja Harpe is geboren in 1947 en opgeleid aan het Instituut voor Toegepaste Integrale Psychologie (ITIP).

Ze omschrijft haar opleiding als: "Een levensschool voor je eigen persoonlijke ontwikkeling". Van daaruit begeleidt ze mensen op hun levensweg in haar eigen 'Praktijk voor levensloop'.

Uit eigen ervaring kent ze de 'Indische' na-oorlogse generatie-problematiek van 'overleven'. Over dit onderwerp is ze een van de auteurs van het boek: 'Achter mijn glimlach'.

De erfenis van de oorlog kleurde haar leven, een raakvlak met 'de kinderen van', van de Werkgroep Herkenning Door de schaduw van de pijn onder ogen te zien hoef je echter geen slachtoffer te blijven van die omstandigheden, is haar ervaring.

Landelijk Weekend van de Stichting Werkgroep Herkenning

15 en 16 april 2000

**Conferentiecentrum
Drakenburgh**

"Schrijven als middel, een onderdeel van de weg naar jezelf"

Tanja noemt zich een dankbaar mens als mensen hun eigen stappen zetten en datgene doen wat bij hen past. Zij heeft aan den lijve ervaren hoeveel het kost om dat te kunnen doen. Ze is altijd weer geraakt als mensen kwetsbaar durven te zijn. Als ze valkuilen gebruiken ten dienste van zichzelf in plaats van ten koste van zichzelf. Als ze aan zichzelf kunnen vragen: 'wat heb ik nu nodig'. Zonder zich schuldig te voelen.

Door de opdrachten die ze in de sessies geeft wordt schrijven de hulp voor nieuwe beelden, kan men schrijvend ontdekken dat er ook een andere werkelijkheid kan zijn. De schrijfopdrachten die Tanja geeft stemt ze af op de mensen van de groep. Tanja: "Het gaat erom, dat je positieve ontdekkingen

over jezelf doet. Dat je je eigen mogelijkheden ontdekt. Daar streef ik naar. Dat mensen aangenaam over zichzelf verast zijn!"

"Als ze zichzelf kunnen vragen: 'wat heb ik nu nodig'. Zonder zich schuldig te voelen".

Voorwaarden en effecten

Er zijn geen voorwaarden aan verbonden om mee te kunnen doen. De sessies staan voor iedereen open die kan schrijven. Je wordt uitgenodigd om iets van je binnenwereld, iets van binnen op papier naar buiten te brengen. Essentieel is, dat je daarbij niet oordeelt over je zelf. "Belangrijk is verder, om volledig aanwezig te zijn in het hier en nu", benadrukt Tanja. In een veilige situatie kun je schrijvend ontdekken dat er meer is dan je vaak laat zien, en als de behoefte bestaat is er de mogelijkheid, dat met anderen, die meedoen, uit te wisselen. Je wordt er toe uitgenodigd jezelf toe te vertrouwen aan het papier. Het effect, dat wordt beoogd is, dat je weer in contact komt met je eigen oorsprong. "Met wie we 'in den beginne' zijn", zegt Tanja. Dáár gaat het om. Schrijven kan daar een hele grote hulp bij zijn. "Er kan van alles gebeurd zijn waardoor je daar (de oorsprong) niet bij komt en je jezelf niet kunt uitdrukken. Terwijl er ten diepste altijd iets in jezelf is, wat dat juist wil, wat zich wil manifesteren". Tanja is daar van overtuigd. Verder zegt ze: "Dit hoeft niet altijd zwaar te zijn, de

"Belangrijk is verder, om volledig aanwezig te zijn in het hier en nu".

kunst is ook humor en lichtheid te gebruiken". En vervolgens: "Ik geloof, dat iedereen in het leven een bepaalde taak heeft, dat je een levend hartstochtelijk mens kunt zijn en

daarvan kunt genieten. Een schijnbaar uitzichtloze situatie kan altijd weer nieuwe mogelijkheden bieden.". Tanja's ervaring is, dat wanneer mensen een aantal sessies doorlopen hebben zij handvatten hebben om eigen stappen te zetten. "Daarmee zijn de problemen nog niet allemaal opgelost, maar je kunt leren er anders mee om te gaan", aldus Tanja.

(Vervolg op pagina 5)

(Vervolg van pagina 4)

Verlangen

Schrijven met mensen is op onderzoek gaan naar hun verlangen en hun eigen antwoord daarop. Het is hulp om er achter te komen wat hen beweegt, wat hen tegenhoudt om datgene te doen wat ze eigenlijk het liefste zouden willen. Tanja: “Soms zijn mensen zo verstrikt in de problematiek van de oorlog en de gevolgen daarvan, dat ze hun eigen wensen niet meer kennen. Wanneer je ouders je geen basisveiligheid mee hebben kunnen geven, dan kan je wankel in het leven komen te staan en dat kan je op een gegeven moment opbreken. Daar kun je dan iets mee doen.” Zij vertelt met groot respect over de opvoeding die zij van haar ouders heeft gekregen, maar stelde zich eveneens de voor haarzelf onvermijdelijke vraag: Hoe ga ik daar nu mee om en wat zijn mijn keuzes. Daarom vindt ze de Werkgroep belangrijk, dat je daar je verhaal, zonder beoorde-

---

laars, in een veilige omgeving, kunt vertellen. “Dat het jouw waarheid is en dat er met respect naar geluisterd wordt”, aldus Tanja.

“Soms zijn mensen zo verstrikt in de problematiek van de oorlog en de gevolgen daarvan, dat ze hun eigen wensen niet meer kennen“.

Eigen identiteit

Specifieke hulpverlening hoort, volgens Tanja, niet thuis bij de algemene hulpverlening. “Het is een voorwaarde de (oorlogs) achtergrond te (er)kennen zodat je op de juiste manier vertrouwen kunt geven, wat nodig is voor de ontwikkeling van een eigen identiteit. Wil je mensen kunnen begeleiden dan moet je je eigen ervaringen daarin verwerkt hebben”. Tanja, verder: “Ik kan een stukje meelopen om mensen te laten ontdekken waar hun eigen kwaliteiten en mogelijkheden zijn om zich los te maken van wat er gebeurd is en om de moed te hebben te ervaren wat er van binnen leeft. Daarmee haal je jezelf uit de slachtofferrol en kun je beginpunt van je eigen leven zijn.”. Dat gaat alleen met kleine voorzichtige stapjes. Voor de begeleider is het belangrijk om dat in te schatten. Tanja werkt ervaringsgericht en dat kan, omdat zij ervaringsdeskundig is voor wat betreft de voorliggende problematiek. “En omdat mensen uniek zijn is mijn werk nooit hetzelfde. Levend werken en mezelf volledig inzetten: dat vind ik heerlijk”.

Netty Krook

Utrechtse berichten

Felix Punt is sinds begin januari j.l. met ziekteverlof en daarmee is een belangrijk aanspreekpunt voor de vrijwilligers op het kantoor uitgevallen. Het Bestuur onderzoekt de mogelijkheden om ingeval van langere afwezigheid van Felix voor deze situatie een oplossing te vinden.

Bibliotheekaanwinsten :

Bill Minco: “Koude Voe-

t
e
n
”

B
e
g
e
n
a
d
i
g
d

t
o
t

l
e
v
e
n
s
l
a
n
g

HOOP VOOR KINDEREN

Eind vorig jaar lanceerde de Haagse rabbijn Awraham Soetendorp de actie **Hoop voor kinderen** waarmee hij aan het begin van het nieuwe millennium aandacht vraagt voor de situatie van kinderen die overal op de wereld door geweld en/of honger "op achterstand" staan. Zelf een ternauwernood ontkomen "kind van de oorlog" hoopt Soetendorp ons, als individuele burgers van het rijke westen, gevoelig te maken voor de situatie van deze ca 125 miljoen kinderen. Regeringen, politiek en hulpverleningsorganisaties doen veel, maar niet genoeg. Daarom de vraag om minimaal eenmalig een duizendste deel van je bruto jaarinkomen [= 0,1%] af te staan voor deze actie. Dat betekent in de eerste plaats extra hulp die in samenwerking met de grote organisaties van ontwikkelingssamenwerking [zoals Unicef, NOVIB, Foster Parents Plan, Mensen in Nood, ICCO] zal worden besteed. In de tweede plaats wordt hiermee een sterk signaal afgegeven naar politiek en regeringen om zich meer in te spannen voor een menswaardige toekomst van veel kinderen. In het Bestuur zitten afgezien van rabbijn Soetendorp o.m. Anton Westerlaken, Jack van Praag en Huub Oosterhuis; in de Raad van Toezicht o.m. Johan Stekelenburg, de president van de Nederlandsche Bank Arnout Wellink en de voorzitter van de Sociaal-Economische Raad Herman Wijffels.

Voor nadere informatie: Fonds van Hoop voor Kinderen Postbus 122, 2501 CC Den Haag; tel. 070-3635562;

Mogelijkheid om mee te doen: Fonds van Hoop voor Kinderen Giro 4350; ABN AMRO 60.60.61.622 of

RABOBANK 35.76.80.022

“Geloofsvragen achter oorlogs- en geweldservaringen”.

Het Dominicaans Activiteiten Centrum DAC organiseert op verzoek van het Oecumenisch Pastoraat Oorlogsgetroffenen (OPOG) een driedaagse voor oorlogs- en geweldsgetroffenen.

De cursus is bestemd voor mensen die traumatische ervaringen opliepen en in therapie of anderszins niet toe kwamen aan religieuze- en geloofsvragen.

Enkele thema's die aan de orde zullen komen:

- * Schuldgevoelens, schuld en eigen verantwoordelijkheid.
- * Verzoening met jezelf en met de ander.
- * Vragen en pijn naar God.
- * Vertrouwen in jezelf, de ander en in God.

De begeleiding is in handen van Peter van Gool (SJ) psychotherapeut en volwassencatecheet en Trees Janse-Bruggeman, ervaringsdeskundige en cursusleidster.

Data: Vrijdag 12 tmt 14 mei
Aanvang Vrijdag 10.00 uur.
Vertrek Zondag 17.00 uur
Kosten f 275,-

Informatie en aanmelding:

DAC, mw. Wieneke Bakker, cursuscoördinator.
Stadsdam 1 6850 AB Huisen

Tel: 026 3264422
fax: 026 3254694
e-mail:
info@dominicaans-a-centrum.nl

In memoriam Hans Donkersloot

Op dinsdag 1 februari is onze oud-voorzitter Hans Donkersloot overleden. Hoewel de behandeling van zijn ziekte aanvankelijk succes had is een infectie Hans toch teveel geworden. Bij de begrafenis heeft Marcel Kemp namens Herkenning gesproken. Wij drukken hier zijn woorden af om Hans nog eens met u te kunnen herdenken.

Lieve Myra, vrienden en familie,

Verbijsterd en verslagen zijn allen die bij Herkenning betrokken zijn, nu wij afscheid moeten nemen van Hans. Zes jaar lang heeft Hans zich als voorzitter van Herkenning met hart en hoofd ingezet voor mensen die ergens in hun persoonlijke geschiedenis een bladzijde kennen die zulke indringende emoties oproept dat de verwerking ervan niet vanzelf gaat. Hans kon dat alleen omdat hij zelf een lotgenoot was. Zijn inzet was tweeeërlei: hij ging voor in het onder ogen zien van die bladzijde en tegelijkertijd nam hij het voortouw om in de concrete maatschappelijke context op te komen voor erkenning van de specifieke problematiek die met onze situatie verbonden is. Aan de ontwikkeling van die twee kanten is Hans zelf gegroeid tot de mens die hij was en Herkenning heeft hij in die groei laten delen op een beslissende manier.

Wat bij Hans begon met het begeleiden van praatgroepen in Amsterdam en aandacht voor het persoonlijke proces van verwerking, ging allengs over in de strijd voor erkenning in ambtelijke en politieke kring voor de noodzaak van specifieke ondersteuning en hulpverlening. Zijn kennis van de wereld waar beleid wordt bepaald en gemaakt, zijn organisatorisch vermogen en strategisch inzicht, en daarnaast het altijd aanwezige besef van zijn eigen pijn waarin hij solidair bleef met anderen - dat alles samen heeft ertoe geleid dat Herkenning vijf jaar lang als een door de overheid erkende en gesubsidieerde hulpverleningsorganisatie heeft kunnen werken en wel zodanig dat deze situatie per 1 januari jl voor nog eens vier jaar is verlengd.

Hans ging geleidelijk aan verder dan alleen het onder ogen zien van zijn verhaal in de eigen beschermde kring. Hij trad ook met ons gemeenschappelijke verhaal naar buiten en hij zocht welbewust de ontmoeting met andere "kinderen van de oorlog" in de wetenschap, dat wat ons onderscheidt en maatschappelijk en emotioneel vaak ook van elkaar scheidt, tegelijk iets is dat ons als kinderen bindt in de gezamenlijke opdracht voor een rechtvaardige samenleving met aandacht voor het recht van kinderen om als mensen in hun eigen waarde te worden beoordeeld en te kunnen groeien.

Hans kon dat alleen omdat hij dicht bij het kind in zichzelf is gebleven. Daarmee raken we zowel aan het geheim en geschenk dat hij wezenlijk was, als aan de opdracht die hij ons naliet: de pijnpunten van het leven toelaten en voelen en tegelijk het verlangen en het dromen en het onbezorgd genieten of gek kunnen doen als een kind, nooit loslaten. Dat is wat mij vandaag verslagen en intens verdrietig maakt dat Hans, deze

man geworden grote jongen ons en zichzelf niet meer heeft kunnen laten zien aan speelsheid en humor en ontspanning en genieten. Wie hem hebben gekend weten hoe dit bevrijdend bij hem kon doorbreken. Wij hadden hem - jullie - zo graag meer gegund.

Herkenning gedenkt Hans met respect en met grote genegenheid. Onze gedachten zijn allereerst bij jou Myra. Jij die hem zo trouw, liefdevol en zorgvuldig hebt bijgestaan ook in zijn laatste gevecht. Maar ook bij u, zijn familie aan wie het kind in Hans altijd loyaal is gebleven al hebt u dat misschien soms anders ervaren. Hans was zichzelf - nooit los van u - maar gaandeweg voluit sprekend en handelend vanuit een door hemzelf herkende en vervolgens door velen erkende eigen waardigheid en eigen plaats.

Het doet pijn dat wij Hans nu moeten loslaten. Hij was een gaaf mens, kind gebleven en toch man geworden. Wij zullen de herinnering aan hem bewaren in ons hart. Mogen wij er in slagen vast te houden aan zijn verlangen naar en werken aan een volwaardige plek voor het gekwetste kind dat in ieder mens schuilgaat. Daarmee zal de wereld een stukje mooier, warmer en rechtvaardiger worden.

Marcel Kemp, voorzitter
Herkenning

5 februari 2000

KENNISGEVING !!!

OPRICHTING Stichting Vrienden van Werkgroep Herkenning

Het is nu een feit: sinds 7 januari bestaat deze nieuwe stichting.

Als "geesteskind" van de onlangs overleden voorzitter Hans Donkersloot is het idee begonnen. We zullen Hans des te meer missen bij de voortgang van onze nieuwe stichting.

Een paar belangrijke punten uit de oprichtingsakte:

- De stichting stelt zich ten doel het verlenen van steun aan niet subsidiabele projecten van Stichting Werkgroep Herkenning.
- De stichting beoogt niet het maken van winst en is opgericht voor onbepaalde tijd.
- Het bestuur bestaat uit een even aantal leden, waarvan de helft benoemd wordt door en uit het bestuur van Stichting Werkgroep Herkenning en de andere helft **niet** mag bestaan uit personen die tegelijkertijd bestuurslid van Stichting Werkgroep Herkenning zijn.
- In geval van ontbinding van de stichting zal het bestuur de bestemming van het resterende geld vaststellen. De bestemming zal geschieden ten behoeve van een of meer rechtspersoonlijkheid bezittende instellingen die zich richten op kinderen die onder de gevolgen van oorlogsgeweld lijden of geleden hebben, hetzij in Nederland hetzij elders.

De oprichters op 7 januari waren Jacqueline Bonekamp en Marcel Kemp (beiden tevens bestuursleden van Stichting Werkgroep Herkenning), plus Karin Bruggeman en Tineke Derks (leden); zij functioneren voorlopig allen als bestuurslid van de Stichting Vrienden van Werkgroep Herkenning.

- voorzitter:

Marcel Kemp, Reinkenstraat 70, 2571 CX Den Haag;

- secretaris en penningmeester:

Karin Bruggeman, Verdistraat 22, 2162 AV Lisse.

Beste mensen, **wij** zijn er klaar voor en hopen op een goed gevolg. Daar hebben wij U bij nodig!

Over verdere mogelijkheden voor fondsenwerving zullen wij ons beraden. Misschien heeft U nog suggesties?

Reacties en/of giften zijn hartelijk welkom!

Namens het Bestuur van Stichting Vrienden van Werkgroep Herkenning,

Tineke Derks-Wessels

DE STICHTING VRIENDEN VAN WERKGROEP HERKENNING

wil gelden werven en beheren om het niet subsidiabele deel van het werk van de Werkgroep Herkenning te ondersteunen en uit te breiden (b.v. met speciale projecten).

Giften, legaten en andere inkomsten zijn zeer welkom.

Een ieder die "Herkenning" een warm hart toedraagt en/of overtuigd is van de noodzaak van deze Werkgroep, kan steunen door een bijdrage over te maken op:

postgirorekeningnummer

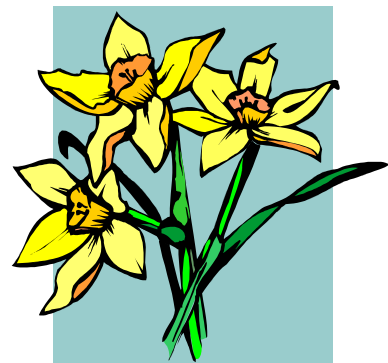
7053177

ten name van :

Stichting Vrienden van
Werkgroep Herkenning

p/a Karin Bruggeman,
penningmeester

Verdistraat 22,
2162 AV Lisse

DE DERDE GENERATIE

Correctie en vervolg

In het vorige bulletin heb ik een stukje geschreven "Kiezen voor mezelf" om de derde generatie te stimuleren naar Herkenning te komen. Door een misverstand is mijn tekst niet helemaal overgekomen zoals ik oorspronkelijk had bedoeld. Ik wil dit graag rectificeren.

Het gaat om het volgende fragment :

"Mijn moeder is als kind getraumatiseerd door de oorlog. Ze heeft het stempel van de NSB moeten dragen en er is haar daardoor een hoop onrecht aangedaan. Ze heeft zich staande moeten houden en dat kon alleen door overlevingsmechanisme's te creëren. Overleven vanuit die geschiedenis is niet makkelijk als je het stempel "fout" draagt en buiten de maatschappij wordt geplaatst. Er niet over praten was de enige oplossing.

"mijn geschiedenis" en daar ging het

me nou net niet om. Ik was namelijk Het zwijgen en het
nog helemaal niet op de hoogte van "die isolement dat daar-
geschiedenis", uit voortkomt, gren-
zeloze opofferingsge-

zindheid om je bestaansrecht terug te winnen zijn overlevingsmechanisme's die na lange tijd patronen worden. Ik heb die patronen overgenomen want ik heb jarenlang **m'n gevoelens** niet durven uiten, waardoor ik eenzaam werd. Altijd maar over m'n grenzen gaan om waardering te krijgen is me ook niet vreemd."

In plaats van "**m'n gevoelens**" stond er in de voorgaande tekst "**mijn geschiedenis**" en daar ging het me nou net niet om. Ik was namelijk nog helemaal niet op de hoogte van "die geschiedenis", ofwel de achtergrond van mijn moeder, er viel daarover niets te uiten.

Gevoelens en emoties uiten in het algemeen was niet mogelijk, er werd niet gepraat. Ik wist niet beter, want ik ben daarmee opgegroeid, maar nu ik met afstand terugkijk op mijn jeugd weet ik dat het uiten van emoties taboe was.

Een ingesleten overlevingsmechanisme dat een patroon werd in het gezin.

Bovenstaande haakt in op het onderwerp waar ik me op dit moment in verdiep: "*Transgenerationale traumatisering*".

Transgenerationale traumatisering is een term waarmee het mechanisme van de doorwerking van de traumatisering van de ene, de ouder-generatie op de volgende, de kind-generatie wordt aangeduid. De uitwerking die de

oorlogstrauma's in onszelf.

Om een begin te maken heb ik een doctoraalscriptie gelezen, getiteld:

"Transgenerationale traumatisering, een exploratieve beschrijving van het onderliggend mechanisme" geschreven door F.J.Bruyel.

Deze persoon heeft onderzoek gedaan naar directe en indirecte traumatisering van oorlogsgetroffenen in het algemeen. Directe traumatisering betreft de ouder-generatie die als kind de oorlog hebben meegemaakt en indirecte traumatisering betreft de na-oorlogse generatie.

Ik citeer F.J.Bruyel :

"Transgenerationale traumatisering doet zich voor

---

*indirekte
traumatisering betreft
de na-oorlogse
generatie.*

in die gezinnen waarvan één of beide ouders de traumatische gevolgen van de oorlog niet adequaat verwerkt hebben. Het niet verwerken betekent dat het ervaren niet geplaatst is binnen een nieuw concept van de wereld, en wel de huidige wereld. Men leeft nog in het verleden en bedient zich van overlevingsstrategieën die in de oorlog

(Vervolg op pagina 10)

DE DERDE GENERATIE

(Vervolg van pagina 9)

van belang zijn geweest. Deze benut men bij de keuze van partner, de inrichting van het gezinssysteem, het verwerven van een maatschappelijke positie, het in stand houden van de afweer en bij de verzorging en opvoeding van kinderen."

Het bovenstaande citaat laat zien dat de oorlog bepalend is geweest voor veel keuzes die onze ouders hebben gemaakt. F.J.Bruiel geeft een uitgebreide beschrijving van de klachten die de indirecte traumatisering geven bij de kind-generatie. Ik heb er erg veel in herkend, maar ik wil me in dit stuk beperken tot één terrein namelijk "de stoornissen in de expressie van emoties bij de kind-generatie" omdat dit aansluit bij mijn vorige stukje. Ik citeer F.J.Bruiel :

"Door de ouders wordt de expressie van die emoties vermeden die via associatie naar het verdrongen traumatisch materiaal terugvoeren. De expressie van zulke emoties door hun kind roept bij de ouder(s) angst en afweer op. Deze afweer kan vormgegeven worden in het voorkomen van negatieve emoties : het kind wordt overmatig beschermd tegen negatieve ervaringen.

Ook kunnen emoties afgeweerd worden door verbieden. Dit kan recht-

streeks, als verbod geschieden : "flink zijn, niet huilen". Maar ook door diskwalificatie : "zo erg is het niet, stel je niet aan" (wat wij meegemaakt hebben , was veel erger). Of het verbieden geschiedt indirect door het overstuur raken van de ouder(s) waardoor het kind zich schuldig voelt

In zijn/haar beleven zijn emoties zaken die negatieve invloed hebben op anderen en waar anderen controle over en invloed op kunnen uitoefenen.

daar de oorzaak van te zijn en poogt dit te vermijden.

Ook de expressie van positieve emoties kan afgeweerd worden, daar deze de kwetsbaarheid van het geluk benadruk-

ken : "het kan je weer afgenomen worden".

De afweer van emoties heeft tot gevolg dat het kind ten eerste zijn/haar eigen emoties niet leert zien als een individuele kwaliteit en expressie van het eigen zijn en beleven. In zijn/haar beleven zijn emoties zaken die negatieve invloed hebben op anderen en waar anderen controle over en invloed op kunnen uitoefenen. Dit heeft tot gevolg dat het kind zelf ook moeite heeft met de expressie van zijn/haar emoties ten overstaan van derden enerzijds en met het aanvaarden en omgaan met de expressie van emoties door derden anderzijds.

De transgenerationele getraumatiseerde heeft hierdoor weinig toegang tot de eigen gevoelswereld, kan zich vervreemd van zichzelf voelen, terwijl hij/zij streeft naar een beheersing van eigen emoties en die van anderen."

Ik vond het verhelderend om deze scriptie te lezen. Het geeft zicht op de betekenis en de gevolgen van traumatisering bij oorlogsgetroffenen en een concreet beeld van de klachten die bij de derde generatie spelen. Het proces van verwerking en herstel wordt uitvoerig beschreven. Het is een langdurig proces, dat weet ik uit eigen ervaring en er is steun bij nodig.

Veel praten en het verdriet erover uiten helpt. Herkenning biedt ons hier de mogelijkheid voor. Ik hoop dat meer mensen van de derde generatie Herkenning weten te vinden.

Wendela Weidema.

DE DERDE GENERATIE

Een nieuwelingendag

Op 25 september was ik op weg naar utrecht voor de nieuwelingendag. Het zou mijn eerste kennismaking met Herkenning worden, maar ik had zo'n buikpijn dat ik spijt had dat ik me voor die dag had opgegeven.

Bij de Nicolaas kerk aangekomen, zag ik ook anderen arriveren. Ik dacht direct: "Dit is mijn soort mensen!" En daarna: "Nu voel ik me voor het eerst veilig!" Toch nog wat onwennig ging ik naar binnen en werd meteen overmand door emoties. "Dat begint lekker" dacht ik en voelde me enigszins opgelaten. Ik was naar deze bijeenkomst gekomen met het idee dat ik waarschijnlijk toch iets over mezelf zou willen of kunnen vertellen. Maar toen we ons in kleinere groepjes terugtrokken en ieder zijn verhaal mocht doen, kon ik nauwelijks op mijn beurt wachten. Ik was als een luchtballon die op knappen stond en uiteindelijk kon leeglopen. Hoe heerlijk was het om voor het eerst te kunnen vertellen, om begrepen en erkend te worden en jezelf te kunnen herkennen in de verhalen van anderen! Maar hoe schokkend was het ook om het immense verdriet van anderen - ook de 2^e generatie - te zien en te horen.

Zoals ik al zei, was het ook voor mij een enorme opluchting en overwinning om zó mijn leven op tafel te leggen. Het was ook heel helend om zoveel begrip en liefde van de groep te krijgen. Ik sta nu aan het begin van een lang verwerkingsproces en een zoektocht naar mijzelf. Gelukkig was dit eerste contact met lotgenoten een enorme stap inde goede richting !

Bertie van der Kooij (1959)

balkonnetjes'. Het dichtstbijzijnde decor dat daar iets weg van moest hebben leek ons in Duitsland te vinden.

Zo vertrokken wij in mijn oude 'eend' naar het reeds besproken pension 'Schlummer' in de omgeving van Winterberg.

Pittoreske 'Oostenrijkse dorpjes met van die leuke balkonnetjes'.

Ik was op dat moment 25 jaar, was al bijna 10 jaar het huis uit en mijn ouders waren al 13 jaar gescheiden.

Mijn moeder, toen 54, kende ik niet anders dan als zeer kwetsbaar, waarvan de belangrijkste oorzaak wat haar betrof in het gedrag van mijn vader te vinden was. Een verklaring waarmee ze geen van haar kinderen kon overtuigen. Er was 'iets' in

(Vervolg op pagina 12)

In Tirol

In 1981, toen mijn moeder eindelijk hersteld was van een zwaar verkeersongeluk, besloten wij, haar vier kinderen, dat we haar ieder jaar om de beurt een paar dagen mee zouden nemen naar het buitenland, d.w.z. niet al te ver weg dus België of Duitsland.

De relatie met mijn vriendin was op dat moment niet geweldig en zij had besloten om een maand of wat door de V.S. te gaan reizen. Dat gaf mij de gelegenheid om als eerste met mijn moeder op stap te gaan. We bedachten dat Winterberg in het Sauerland een mooie bestemming was. Dit vanwege de voorliefde van mijn moeder voor pittoreske 'Oostenrijkse dorpjes met van die leuke

(Vervolg van pagina 11)

haar, een zwakte die ze gewoon niet de baas werd, misschien inderdaad een psychische aandoening, zoals zoveel deskundigen: artsen, psychiaters en maatschappelijk werkers ons voorzichtig aan het verstand probeerden te brengen maar waar we ook niet echt in konden geloven. Niet dat wij, de kinderen, heel actief waren in het zoeken naar wat dan mogelijk wel de reden was voor haar permanente moedeloosheid en haar periodieke wan-

“Dat alles was een soort natuurgeweld waar wij kinderen niets van begrepen”

hoop. We waren nog veel te veel bezig heelhuids een chaotische en een in allerlei opzichten schrale jeugd achter ons te laten. We kenden haar bovendien niet anders: mijn eerste bezoek aan haar in een psychiatrische inrichting, een sanatorium zoals dat toen heette, was in 1960, toen ik vier jaar was. We namen er juist afstand van, wilden niet dat het iets met ons te maken had. Het was ‘iets’ dat zich later, als we er aan toe waren, wel eens zou openbaren.

Op dat moment, in 1981, waren de grootste conflicten en moeiten, waarmee ieder van ons het ‘ouderlijk’ huis had verlaten gestreden en was er een relatieve rust in de verhouding met ‘ma’ voor in de plaats gekomen. Een rust waarin dus ook weer ruimte was om eens te meer voor haar te zorgen als voor een kind, zoals we dat eigenlijk gewoon waren.

De reis ging langzaam, de deux chevaux haalde niet meer dan 80 kilometer per uur, en we hadden dus alle tijd om maar wat aan te kletsen, iets dat bovendien vergemakkelijkt werd doordat we allebei voor ons en om ons heen keken.

Zo gebeurde het dat mijn moeder, terwijl we de heroïsche schoonheid van het hart van het Duitse Wirtschaftswunder, het Ruhrgebied, bewonderden en verafschuw-

den van het ene op het andere moment vertelde dat haar ouders al sinds 1934 lid waren geweest van de NSB, dat ze zelf bij de Jeugdstorm had gezeten en dat mijn vader ‘er ook bij was geweest’, dat wil zeggen, hij had een of andere dienst in Duitsland gedaan maar welke precies wist ze niet. Zo hadden ze elkaar ook leren kennen na de oorlog in 1948, als mensen die ook bij ‘je weet wel’ gezeten

hadden.

Want zo gingen ze ermee om. Er werd zo min mogelijk over gezegd, tegen elkaar niet en tegen zichzelf niet. Vergeten moest het worden, dode, niet meer terzake doend verleden tijd moest het zijn. Gebeurtenissen die achter de horizon moesten verdwijnen.

Zo dacht zij en zo dacht haar hele familie, zo dacht mijn vader en zo dacht verreweg het grootste deel van de samenleving erover.

Tot ‘die tijd’ te vaak als een vloedgolf was teruggekomen. Steeds maar weer. Tot het doordrong dat het niet achter de horizon zou verdwijnen en dat de oorlogsgebeurtenissen de wereld voorgoed hadden veranderd. Dat ‘toen’ een plaats zou moeten krijgen

in het leven van vandaag.

Dat maakte mijn moeder mij duidelijk op het moment dat ze me Het vertelde. En ik begreep dat

(Vervolg op pagina 13)

(Vervolg van pagina 12)

dit het 'iets' was dat haar zo vaak teveel was geworden, dat de heimelijkheid over dit verleden haar leven vergald had. Zoveel van ons wezenloze gezinsleven liet zich hiermee begrijpelijk maken en dan bedoel ik niet de letterlijke gebeurtenissen maar de onmacht om dat wat er gebeurd was zin en betekenis te geven. Want dat ontbrak eraan. Er waren de meest bezopen toestanden met overhaaste verhuizingen, rare ruzies, bittere onenigheden tussen mijn ouders waarvan de uiteindelijke scheiding alleen maar het natuurlijke gevolg was, schreeuwende ooms en tantes, enzovoort. Dat alles was een soort natuurgeweld waar wij kinderen niets van begrepen, waar we dus ook geen verwantschap mee voelden; een familie-verleden zonder kop of staart waar wij, net als onze ou-

---

“van het ene op het andere moment

vertelde dat haar ouders al sinds

1934 lid waren geweest van de

NSB”

ders, eigenlijk ook niets anders mee konden dan bij gelegenheid wezenloos verslag doen van de aaneenschakeling van kolderieke scènes die er met de diverse familieleden die door het lint gingen te beleven waren geweest.

“Dat is het dus”, dacht ik toen mijn moeder Het vertelde. “Daarom”. En meer dacht ik niet want het was teveel om in één keer te overzien. Het genoeg overzien om te begrijpen hoe en waarom dit verleden de familie zo gemaakt heeft nog wel tien jaar geduurd en dat is weer een ander verhaal.

Op dat moment waren we echter, hoe toepasselijk, in Duitsland. Op weg bovendien naar een soort Duitsland waar mijn moeder een vreemde heimwee naar had. Het idyllische Duitsland van schoongeveegde dorpjes, houtsnijwerk en geraniums voor de ramen, hartelijke en 'gemütliche' Duitsers in overgezellige Stubes. Ik kende het wel van de vakanties die we inderdaad in Oostenrijk hadden doorgebracht, in Tirol en Karinthië, zo ongeveer het episch centrum van dit soort knusheid.

Winterberg was er aardig in geslaagd om deze opgeruimde wereld, waar alles nog goed en onbedorven is, te evenaren. Mijn moeder liep met een tevreden glimlach door de straten en keek met een blik van genoegzame herkenning in de etalages en bij de mensen naar binnen. De gelukzaligheid die in die blik van herkenning lag heb ik nooit met haar kunnen delen, al begreep ik het verlangen naar deze idylle wel. Wat er echter onbegrijpelijk aan was, zeker nu zij mij op de heenweg had bekend hoe de familie zich al eens rampzalig had vergist in deze politiek van 'ordelijkheid en opgeruimdheid', was dat zij dit

decor niet zag voor wat het was: buitenkant en bovendien een buitenkant die een naargeestige bekrompenheid uitstraalde, alles wat buiten de orde viel werd hier weggepoetst. Het was de suggestie van vrijheid in een 'eigen' wereld; de realiteit leek mij eerder het tegendeel, een wereld waarin geen plaats was voor het eventueel 'andere'.

En als zij daar nog op die naïeve manier in geloofde, waarom was het haar dan in al die jaren niet gelukt

---

*Tirol en Karinthië, zo
ongeveer het episch
centrum van dit soort
knusheid.*

die op zich toch vrij simpele wereld te vinden.

Die avond stonden wij in de schemer op een heuvel en overzagen het landschap dat zich langzaam terugtrok in het duister, waarbij her en der de lichten op de boerderijen en huizen werden ontstoken. Eén van die hoeves in de verte beantwoordde wel heel erg aan het Tiroler ideaal. Mijn moeder gunde het haar liefste glimlach die echter langzaam bestierf op haar gezicht toen ze tegen me zei: “ze zullen elkaar daar ook wel de hersens inslaan”.

Zo kon ik toch nog met vertrouwen beginnen aan de taak die mij wachtte.

Paul Mantel

HOOFPERSOON KRO-DOCUMENTAIRE "KIND VAN FOUTE OUDERS" OVERLEDEN.

*Plotseling, heftig, intens, levensgenieter,
altijd 't kind in zichzelf gekoesterd
altijd zichzelf gebleven,
meer nog dan menig mens durft.*

*"In een leven waarin hij er altijd was voor anderen
was hij er nu voor zichzelf".*

REX RUTGERS

Zo herdachten zijn kinderen mijn broer op de rouwkaart ter gelegenheid van zijn plotselinge overlijden omstreeks 4 februari 2000. Een betere typering van de hoofdpersoon in de KRO-documentaire uit 1983 genaamd: "Kind van Foute Ouders", konden zij niet bedenken.

De documentaire, waarin Rex als volwassen man opnieuw zijn verblijf op de Reichsschule Valkenburg beleefd en zijn reis door het door de geallieerden bestookte Duitsland opnieuw doormaakt, is destijds uiteenlopend ontvangen.

Bekroond en bejubeld werd de film in de perskritieken in binnen- en buitenland aan de ene kant.

Bekritiseerd ook aan de andere kant door enkelen uit de groep ouderejaars Reichsschule-kadetten van destijds. Door de opbouw van de documentaire riep de inhoud bij velen vragen op.

Objectief bezien een technisch en inhoudelijk goed gemaakte documentaire, die emotionele moed vroeg van de man die voor de hoofdrol stond.

In ieder geval zorgde deze documentaire ervoor, dat de problematiek van de oudste generatie "Kinderen van Foute Ouders" bij het brede tv-publiek bekend werd. De film was in die tijd een belangrijke ondersteuning voor het werk van de pas drie jaar oude Werkgroep Herkenning.

Hoewel Rex al enige jaren geen lid meer was van de Werkgroep Herkenning wil ik de lotgenoten die hem persoonlijk kenden en hen die deze documentaire ooit zagen, enige persoonlijke herinneringen meegeven aan deze man, die mijn broer was.

Als veertienjarige kwam Rex ernstig getraumatiseerd uit de oorlog. Zijn jeugd was voorbij. De confrontaties met de waarheden van na de oorlog legden de basis voor een controversiële verhouding met zijn ouders. Dit resulteerde in een definitieve breuk tussen hen en Rex in de 60-er jaren. Rex moest zich na de oorlog blijvend gedeisd houden. Hierdoor zijn zijn talenten en de persoonlijke warmte die hij mensen te bieden had, nooit tot ontwikkeling gekomen. Nooit meer konden zijn trauma's worden weggemasseed. Een leven vol innerlijke strijd volgde. Altijd bang om te verliezen wat hem lief was, verloor hij beurtelings bijna alles wat hij had.

Na 28 jaar stilte ontstond op zijn initiatief een plotselinge verzoening met zijn moeder in 1994. Rex ging ineens weer zingen, volgde serieuze zangstudies, trad op in koren en trad solo op.

De ervaring van zijn oude liefde voor het zingen, ooit ontstaan op de Reichsschule, gaf hem een gevoel alsof hij vleugels had. Hij kon zich uiten door zijn fenomenale stem te gebruiken. De buitenwereld genoot.

Van zijn binnenwereld genoot hij niet, de oude trauma's bleven hem achtervolgen en veroorzaakten nieuwe problemen.

Hij werd oud zei hij, had behoefte aan rust. Hij werd maar 68 jaar.

Wij hebben samen en om elkaar veel verdriet gehad, strijd gevoerd. Samen ook prachtige momenten gekend, ons soms gek gelachen. Gelukkig gaven buitengewone omstandigheden mij de gelegenheid, hem de laatste twee jaar beter te leren kennen.

Heel verdrietig ben ik nu ik moet bekennen, dat ik begrijp waarom hij er uiteindelijk slechts nog voor zichzelf was.

Het was een troost te zien, hoe zijn twee kinderen samen met oude en jonge vrienden hem op heel persoonlijke wijze uitgeleide hebben gedaan. Het was goed, daar bij te zijn.

Zijn stem zal nog lang nagalmen in mijn leven.

Dag lieve Rex, heb vrede, heb rust.

Je zus Babs Klabbers-Metaal (geboren Rutgers).

Adres bij de redactie bekend.

OPROEPEN

Lieve en beste medelotgenoten,

Op mijn leeftijd komen indringend de herinneringen betreffende mijn ervaringen in de tweede wereldoorlog boven. Ook kwam ik na mijn traumatische oorlogservaringen, net zoals zoveel andere, niet tot rust in een warm huiselijk gezin want ik werd wederom ondergebracht in diverse kindehuizen in Alkmaar en Amsterdam. Ik zou toch zo graag de vrienden en de vriendinnen weer ontmoeten, die samen met mij delen van die nare tijden moesten beleven. Ook ben ik op zoek naar oude foto's van kampen, Kinderheime, Jugend- und Durchgangslager en kindehuizen uit die tijd, temeer omdat ik bezig ben, mijn oorlogsverhaal op papier te zetten. Vooral een foto, die genomen is van de kindergroep in de tuin van kindershuis "Kennemerhoek" in Alkmaar zou ik weer graag in mijn bezit krijgen. Hieronder zal ik de diverse plaatsen noemen, waar ik tijdens de oorlog vertoefde en hoop dat ik op deze manier in contact kan komen met diverse toenmalige jongens en meisjes die in die minder prettige tijden toch in zekere zin bijna "broertjes en zusjes" genoemd konden worden. Hopelijk maakt het bij veel mensen iets los en willen zij contact met mij opnemen, zodat ik alles meer op een rijtje kan zetten. Misschien kan deze of gene mijn geheugen enigszins opfrissen, waar bij mij hiaten zijn ontstaan. Hier volgen de adressen:

- * Vakantie-barakkenkamp in de bossen bij St. Michielsgestel (omstreeks 1943).
- * Kinderheim "Villa Volonté", Verlengde Herenweg 189, te Groningen (zomer en herfst 1944).
- * Barakkenkamp "Sandberglager" Grossen Geeren te Ritterhude in Noord Duitsland (herfst 1944).
- * Kinderheim Gasthaus "Zu den drei Linden" Dorfmark, Lüneburgerheide (herfst, winter 1944).
- * Jugendlager te Leisnich, Duitsland (winter 1944).
- * Jugendlager te Leitmeritz (Litomerice), Tsjechoslowakije (winter 1944-45).
- * Diverse andere Jugend- en Durchgangslager in Tsjechoslowakije (winter en lente 1945).
- * De lange vluchtmarsen en treinreizen o.a. met gewonden treinen (winter, lente en zomer 1945).
- * Bij de Broeders in Oudenbosch (zomer 1945)
- * Instituut voor Doven, Theerestraat 42 te Sint Michielsgestel (zomer 1945).
- * Kinderhuis aan de Bosscheweg te Boxtel (zomer 1945).
- * Kinder"kamp" bij de Broeders te Bergen op Zoom (zomer 1945).
- * Kinderhuis "Kennemerhoek", Varnebroek 1 te Alkmaar (herfst, winter 1945, winter, lente, zomer 1946).
- * Kinderhuis Van Eeghenstraat 117 te Amsterdam (zomer, herfst en winter 1946).
- * Jongenshuis "Het Mezenestje", Schubertstraat 32 te Amsterdam (winter 1946, winter, lente, zomer 1947).

Leo A. Van Leeuwen
Groeneweg 82 (Sporhuis)
1971 NV IJmuiden
e-mailadres: l.a.van.leeuwen@hccnet.nl
Telefoon: 0255 516974

**AANMELDINGSFORMULIER
LANDELIJKE WEEKEND
15 EN 16 APRIL 2000**

Conferentiecentrum "Drakenburgh"
Dr. A. Schweitzerweg 1 Baarn

De gedeeltelijke subsidie door het conferentiecentrum zelf wordt dit jaar niet meer verstrekt !!! Dit houdt in dat de kosten hoger zijn dan in vorige jaren: **f 220,- p.p.**

Een aantal mensen voor wie dit bezwaarlijk is kan gedeeltelijk tegevoetgekomen worden in de kosten.

*Deelname aan discussie op zondagmorgen is kostenloos !!
Een evt. lunch is f 20,- vooraf opgeven bij Wendela Weidema*

Dit aanmeldingsformulier gaarne vòdr 5 april opsturen aan:

**Wendela Weidema
Van Ostade straat 144 hs
1072 TE Amsterdam**

Ondergetekende:

Naam..... m/v

Geboortejaar.....

Adres.....

Postcode/woonplaats.....

Telefoon.....

- is kleinkind / derde generatie
- alleen
- met partner (bij voldoende belangstelling een partnergroep)
- geeft zich op voor de workshop van Tanja Harpe (geen extra kosten)
- is kind van Duitse militair

Om de gespreksgroepen goed te kunnen indelen, willen wij graag van u weten wat uw ervaringen zijn. Wilt u daarom s.v.p. invullen of u wel eens heeft meegedaan aan een:

- regionale gespreksgroep
- Nieuwelingendag
- landelijk weekend
- regiodag
- 3^e generatiedag
- heeft speciale wensen m.b.t. de maaltijden, nl:

Handtekening

Na inschrijving en betaling ontvangt u bevestiging en routebeschrijving.

HET BULLETIN

is een uitgave van de Stichting Werkgroep Herkenning.

Het doel van de werkgroep is:
* het bevorderen van hulpverlening aan hen die in persoonlijk en/of maatschappelijke leven moeilijkheden ondervinden, doordat een of beide ouders (s) of grootouder(s) aan de kant van de bezetter stonden, dan wel de bezetter waren.

* bekendheid geven aan de problematiek van deze groepering.

De werkgroep is niet verbonden aan enige politieke partij, levensbeschouwelijke stroming of kerkelijk genootschap.

De werkgroep distantieert zich nadrukkelijk van elke vorm van sympathie voor (neo-) fascisme en (neo-) nazisme.

Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het volgende nummer zal uitkomen in de derde week van juni. Kopij voor dit nummer moet uiterlijk 6 juni in het bezit zijn van de redactie. We stellen het op prijs als u uw kopij aanlevert op diskette (DOS of Mac). U kunt ons uw kopij ook toesturen via e-mail.

Redactie HET BULLETIN:

Visschersplein 160 J-10
3511 LX Utrecht
Tel: 030 2304757
Fax: 030 2304372
E-mail: herkenning@xs4all.nl

Redactie:

Paul Mantel
Nettie Krook
Ilse Hughan

Basis vormgeving:
Dirk Mostert

Niets uit dit nummer mag worden overgenomen anders dan na toestemming van de redactie.

HET BULLETIN 15e jrg. no.1